

KRITISKE ANALYSER

Af Henrik Herløv Lund, økonom - cand. scient. Adm.

www.henrikherloevlund.dk, herloevlund@mail.dk

Kommentar 1. udgave, 1. dec., 2024¹

FALDENDE BØRNETAL

skyldes ikke mindst, at
**Familien er blevet
nedprioriteret i jagten
på arbejdsudbud.**

Forlaget Alternativ, Engelstedsgade 54, 1. sal, 2100 København Ø.

¹) Denne kommentar er – forkortet - bragt i dagbladet "Arbejderen" 30.11.24

<https://arbejderen.dk/blog/indlysende-aarsag-til-faldende-boernetal-familien-er-blevet-nedprioriteret-i-jagten-paa-arbejdsudbud/>

Link til egen udgave på min hjemmeside:

<https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2024/12/Faldendeboernetal-kommentar.pdf>

Skal familierne sætte flere børn i verden, må de have langt bedre betingelser: Mere tid til og bedre vilkår for familien.

Stort fald i antal børnefødsler.

I januar 2024 eksploderede en demografisk bombe for Danmark. Hvor Danmarks Statistik og Dream havde regnet med at fertilitetsraten målt ved antal fødsler pr. kvinde i den fødedygtige alder i løbet af få år vil komme op på 1,9², gjorde demografer og statistikere på universiteterne opmærksom på, at fertilitetsraten i modsætning hertil var faldende og nu helt nede på ca. 1,5. Hermed var den hidtidige prognose for stigende børne – og befolkningstal helt ude af takt med virkeligheden.³

Konfronteret med den åbenlyse uoverensstemmelse med realiteterne, måtte Danmarks Statistik og Dream til tasterne igen og reviderede fremskrivningen af fertilitetsraten fra de urealistiske 1,9 ned til 1,65.⁴ Med en større reduktion i børnetallet fremover som konsekvens, men dog lige akkurat nok til at befolkningstallet frem til 2070 holder sig omkring 6 millioner.⁵

De 1,65 er dog stadig på den optimistiske side af de aktuelle 1,5 og spørgsmålet er derfor, om nedjusteringen er stor nok? Hvis det nuværende niveau fortsætter, vil det få store befolkningsmæssige konsekvenser på sigt. Færre børn nu, indebærer færre forældre og endnu lavere børnetal længere fremme. Konsekvensen af denne nedadgående spiral er store: Hvis den aktuelle fertilitetsrate fortsætter, vil befolkningstallet i 2050 være faldet til omkring 5 millioner og i 2100 være reduceret

²) Jf. Lehmann, Chris og Kim Rosenkilde: *Finansminister tror fejlagtigt at børnetallet vokser. Altinget*, 06.11.23.

<https://www.alinget.dk/artikel/finansministeriets-regnemaskine-tror-danskerne-faar-lige-saa-mange-boern-som-i-1970erne-men-det-er-helt-forkert>

³) Jf. Thiemann, Per: *Virkeligheden ser anderledes ud end fødselsprognoserne. Politiken*, 07.01.24.

<https://politiken.dk/danmark/oekonomi/art9687639/Virkeligheden-ser-anderledes-ud-end-f%C3%B8dselsprognoserne.-Helt-anderledes>

⁴) Jf. Thiemann, Per: *Danmarks Statistik reviderer forventningen til fremtidens børnetal. Politiken*, 04.06.24.

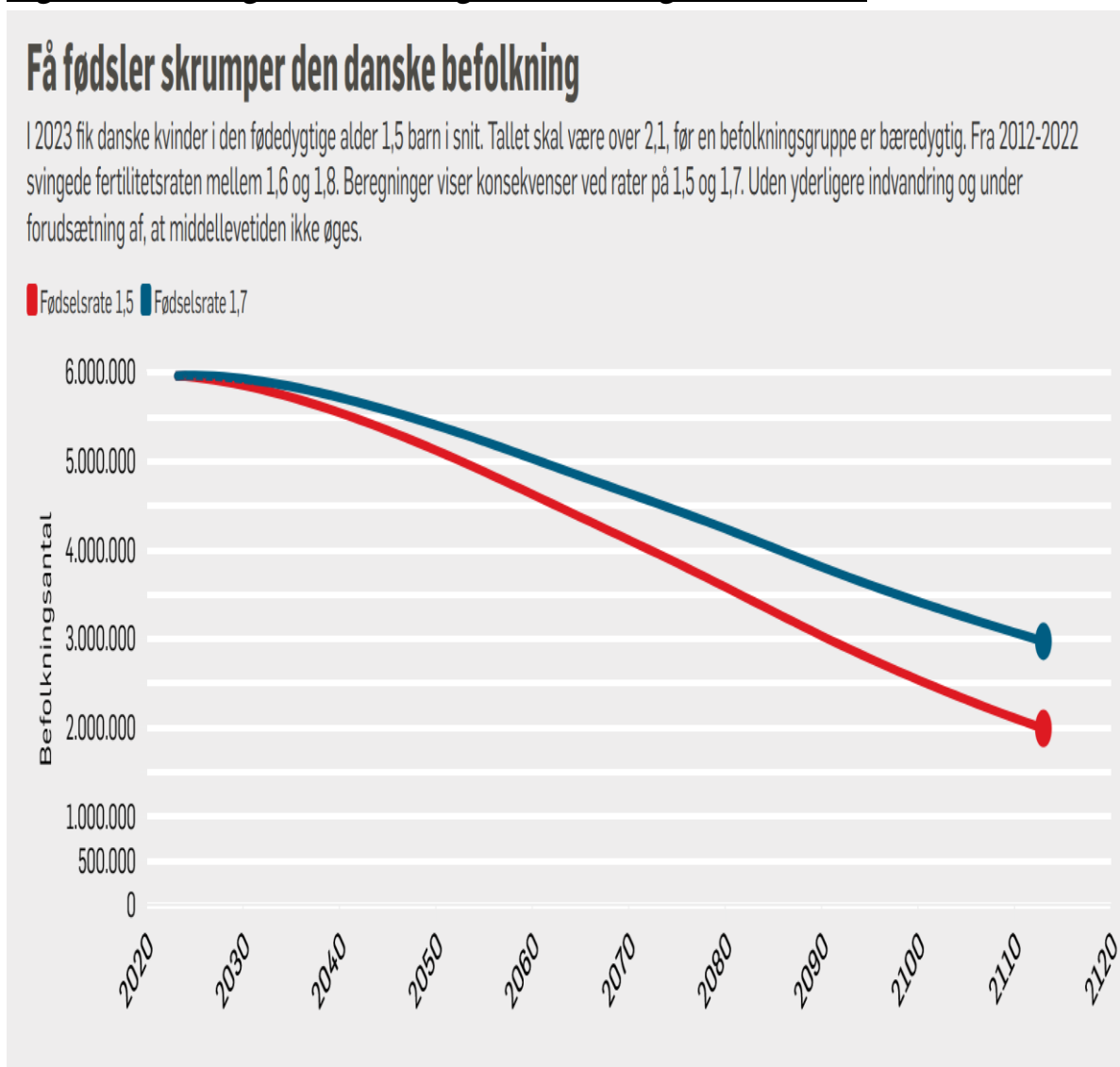
<https://politiken.dk/danmark/art9927965/P%C3%A5-et-%C3%B8jeblik-er-forventningen-til-hvor-mange-b%C3%B8rnder-bliver-f%C3%B8dt-i-Danmark-blevet-sk%C3%A5ret-med-flere-tusinde>

⁵) Jf. DST: *Befolkningsfremskrivning 2024. Statistikbanken: FRDK124.*

<https://www.statistikbanken.dk/20022>

til under 3 millioner. ⁶ Selv med Danmarks Statistiks mere optimistiske forventning om en fertilitetsrate på 1,7 vil befolkningstallet i år 2100 være faldet til omkring 4 millioner.

Figur: Befolkningsfremskrivning ved forskellige fødselsrater. ⁷

Stigende middellevetid og øget indvandring vil dog kunne opveje noget af faldet i befolkningstallet. ⁸ Hvis disse faktorer udvikler sig om hidtil forventet, vil

⁶) Kilde Thiemann, Per og Lars Igum Jakobsen: Ny prognose forudser drastisk udvikling i Danmarks Befolkning. Politiken, 11.04.24. <https://politiken.dk/danmark/oekonomi/art9773484/Ny-prognose-forudser-dramatisk-udvikling-i-Danmarks-befolkning>

⁷) Jf. Interview med professor Rune Lindahl-Jacobsen i Thiemann, Per og Lars Igum Jakobsen: Ny prognose forudser drastisk udvikling i Danmarks Befolkning. Politiken, 11.04.24. <https://politiken.dk/danmark/oekonomi/art9773484/Ny-prognose-forudser-dramatisk-udvikling-i-Danmarks-befolkning>

befolkningstallet - med den nuværende fødselsrate – ”kun” stagnere frem mod 2050. Men herefter vil faldet i befolkningstallet – trods stigende middellevetid og øget indvandring – alligevel tage fart. Hvad angår stigende middellevetid og senere tilbagetrækning er det jo netop aktuelt til debat, om man kan blive ved med at operere hermed? Og hvad angår øget indvandring, så kæmper også andre europæiske og vestlige lande med synkende befolkningstal og tilførsel af arbejdskraft udefra skal i givet tilfælde så komme fra ikke – vestlige lande. Her taler erfaringerne fra sidste halvdel af 1900 – tallet imidlertid både om vanskeligheder med at integrere og om vanskeligheder med at få sådan arbejdskraft med de relevante kvalifikationer. Disse vanskeligheder rejser spørgsmål om, i hvilket omfang øget indvandring kan løse problemet med dalende indfødt befolkning? ⁹

Udvikling med store økonomiske konsekvenser.

Denne udvikling vil få store økonomiske konsekvenser, nogle positive, andre stærkt negative. Optimistiske nationaløkonomer vægter, at med færre (udgiftskrævende) børn vil de offentlige udgifter hertil dale og dermed forbedre den statsfinansielle balance. Ligesom miljøøkonomer peger på, at faldende befolkningstal også har en positiv effekt i form af reduceret ressource- og energiforbrug og faldende affalds- og CO2 – produktion.

Men der må også forventes væsentlige negative konsekvenser: Godt nok falder udgifterne til børn, men det er som at tisse i bukserne, for senere kommer vi til at mangle de generationer i arbejdsstyrken og som skattebetalere. Dermed kan vi nemlig i de næste årtier se frem til en skrumpende arbejdsstyrke samtidig med, at antallet af ældre vokser og ligger højt. Der vil således frem til ind i andet halvdel af 2000-tallet være væsentlig færre til at tage sig af væsentligt flere.

Og med en skrumpende arbejdsstyrke, falder også værdiskabelsen i samfundet. Der vil med andre ord være et faldende BNP og med et antal faldende antal skattebetalere

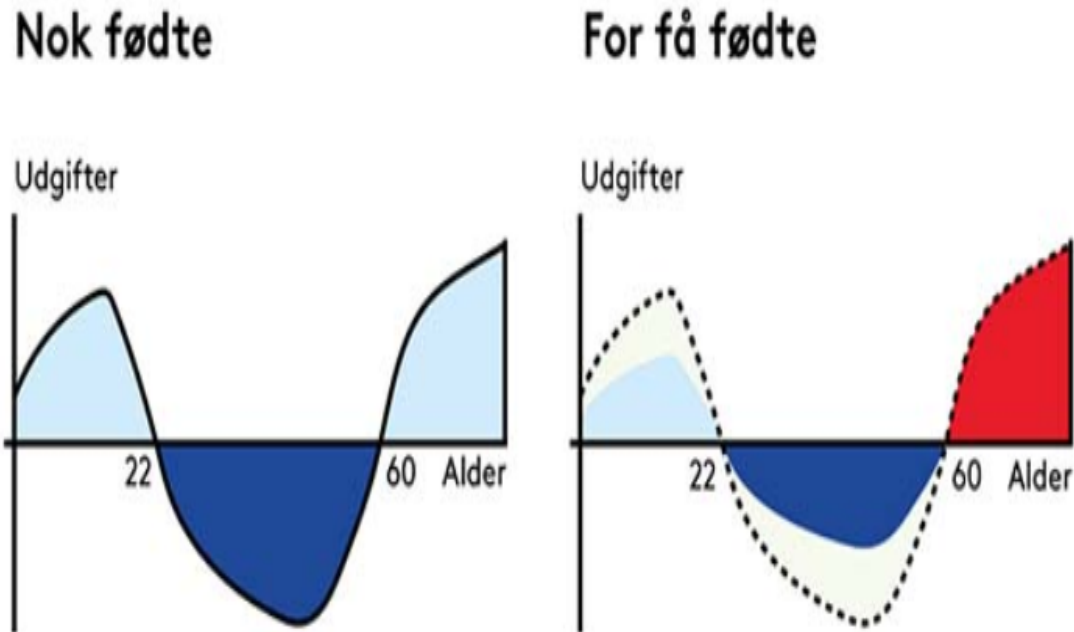
⁸) Jf. Videnskab.dk: Vi føder færre børn, men hvor skidt er det egentlig. 24.03.21.

<https://videnskab.dk/kultur-samfund/for-fjerde-aar-i-traek-foeder-vi-faerre-boern-men-hvor-skidt-er-det-egentlig-for-danmark/>

⁹) Jf. Skaksen, Jan Rose: Færre børn er måske godt for økonomien her og nu – men festen stopper. Rockwool-fonden, 13.09.24. <https://rockwoolfonden.dk/udgivelser/faerre-boern-er-maaske-godt-for-oekonomien-her-og-nu-men-festen-stopper/>

vil der være for få, der bidrager med indtægter til samfundet i forhold til dem, der koster samfundet penge.

Figur: Udgifter og indtægter ved nok respektive for få fødte.¹⁰

Figuren skitserer udgifter og indtægter ved hhv. nok fødte og for få fødte. Ved for få fødte vil der ikke blive tilført nok til gruppen der skaber indtægter til samfundet (mørkeblå) og udgifterne (lyseblå og rød) vil være større end indtægterne. © Rune Lindahl-Jacobsen

¹⁰⁾ Kilde: Marianne Lie Becker: Faldende fertilitet er et kæmpeproblem for Danmark. SDU, 13.03.24.
<https://www.sdu.dk/da/nyheder/faldende-fertilitet>

Og der vil være et absolut set mindre økonomisk råderum til at finansiere forbrug, produktion og opgaver i samfundet, herunder forbedring af sundhed og grøn omstilling.¹¹

Stigende middellevetid, senere tilbagetrækning og øget indvandring kan som anført muligvis i nogen tid og grad modvirke udviklingen, men det er som anført et åbent spørgsmål, i hvilket omfang det faktisk også vil være tilfældet? Det må således samlet set konkluderes, at så store fald i børnefødsler og efterhånden befolkningstal i Danmark frembyder et betydeligt problem og det er derfor væsentligt, hvad der er årsagerne til denne udvikling og specifikt, hvad vi Danmark kan gøre for at modvirke denne udvikling og navnlig for igen gøre det attraktivt for familierne i Danmark at få børn.

Faldende fødselsrater ikke bare i Danmark.

Det må anerkendes, at faldende fødselsrater ikke bare er et dansk fænomen, men at tendensen også gør sig gældende i en række europæiske lande og i andre dele af verden, ikke mindst i Sydøstasien. Der kan da også peges på nogle globale biologisk-miljømæssige og sociokulturelle faktorer, som er medvirkende til udviklingen. En i udviklede samfund generelt gældende socio-kultur faktor er, at kvinder tager længere uddannelse, fordi det giver bedre indkomst og større uafhængighed, men det medfører imidlertid også udskydelse og dermed i nogle tilfælde vanskeliggørelse af børnefødsler.¹²

Dette gør sig også gældende i Danmark, i hvilken forbindelse det så til gengæld må betragtes som kontraproduktivt, at regeringen har fjernet det ekstra SU – år, der netop har givet fleksibilitet for folk, der får børn under studiet.¹³

¹¹) Jf. interview med professor Rune Lindahl-Jacobsen i Rasmussen, Lars Igum: *Vi står overfor forandringer de færreste kan forstå*. Politiken, 12.03.24.

<https://politiken.dk/danmark/sundhed/art9773487/%C2%BBVi-st%C3%A5r-over-for-forandringer-de-f%C3%A6rreste-kan-forst%C3%A5%C2%AB?srsId=AfmBOorXUSoPes0fq9dzD-3qZ7tqdNkFkM3kun-ghIBzW77S4UBx6uU7>

¹²) Jf. Marianne Lie Becker: *Faldende fertilitet er et kæmpeproblem for Danmark*. SDU, 13.03.24.

<https://www.sdu.dk/da/nyheder/faldende-fertilitet>

¹³) Jf. Tøfting, Sofie: *Flere partier vil lette presset på studerende med børn*. Akademikerbladet, 03.10.24.

<https://dm.dk/akademikerbladet/aktuelt/2024/oktober/flere-partier-vil-lette-presset-paa-studerende-med-boern/>

Et andet udbredt fænomen i den udviklede verden er den øgede udbredelse af kemi i fødevarer, tøj og i vore omgivelser, hvilket har haft negativ indflydelse på kvinders fødedygtighed og måske navnlig på mænds sædkvalitet.

Dette sidste fænomen gør sig også gældende i Danmark.¹⁴

Den siddende SVM - regerings indtil nu primære tiltag med de dalende fødselsrater har sat ind her i form af at forbedre adgangen til fertilitetsbehandling og kunstig befrugtning. Det må selvsagt anerkendes som en forbedring, men det smager af lappeløsning, når man ikke har taget fat i problemets egentlige kerne – den stigende anvendelse og udbredelse af kemi i mad og omgivelser.

Og: At problemet med faldende fødselsrater er mere udbredt end Danmark fritager ikke os for at overveje om der er specifikke forhold her, der også gør sig gældende og som vi kan/skal ændre på, for igen at gøre det attraktivt for familierne at få og have børn.

Det er tesen i denne analyse, at de over en årrække faldende fødselsrater i Danmark også må tilskrives et øget pres på familierne, det øgede pres handler dels om udviklingen på arbejdsmarkedet, dels om de økonomiske vilkår for at have børn og dels om forringede eller utilstrækkelig offentlige familieydelse.

Jagten på arbejdsudbud har presset familierne.

Børnefamilierne er igennem årtier blevet presset ikke mindst på den måde, at der i familierne har været mindre og mindre tid til børnene, fordi arbejdet er kommet til at fylde mere og mere.

Man hører jo ellers ofte, at arbejdstiden generelt er lavere i Danmark, men til gengæld er arbejdsmarkedsdeltagelsen højere i Danmark end i næsten alle andre vesteuropæiske EU – lande. Særligt børnefamilier arbejder mere i Danmark end i de fleste vesteuropæiske EU – lande, hvilket skyldes, at begge voksne arbejder i langt de fleste familier med børn, og at langt de fleste arbejder fuldtid. Det står i kontrast til

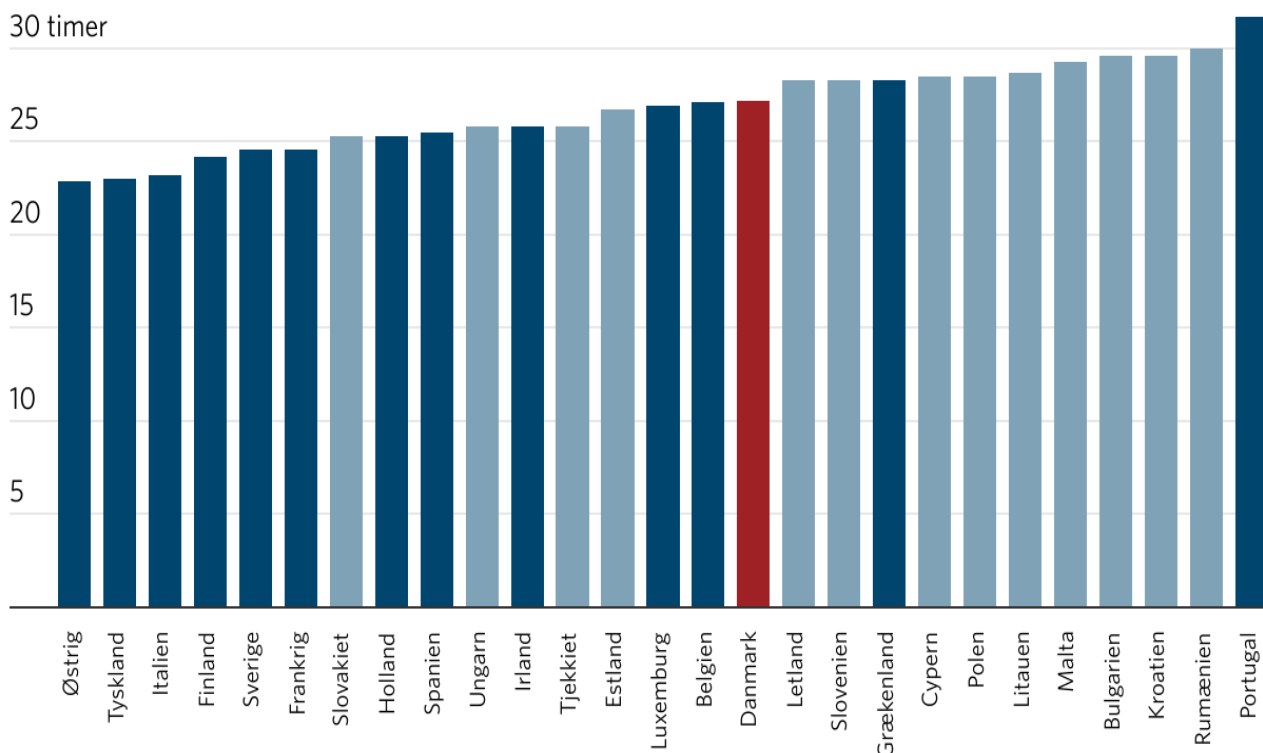
¹⁴) Jf. Marianne Lie Becker: *Faldende fertilitet er et kæmpeproblem for Danmark*. SDU, 13.03.24.

<https://www.sdu.dk/da/nyheder/faldende-fertilitet>

de fleste andre EU-lande, hvor kvinder i parfamilier med børn i meget høj grad står uden for arbejdsmarkedet eller arbejder på deltid.¹⁵

Figur: Arbejdstid for børnefamilier i vest – og østeuropæiske EU – lande.¹⁶

Figuren viser den faktiske ugentlige arbejdstid pr. voksen i parfamilier med 0-14-årige børn i de 27 EU-lande. Vesteuropæiske EU-lande er fremhævet med mørkeblå søjler.

Anm.: Par-familier er afgrænset til voksne på under 40 år. Data er vægtet på familieniveau, så i par, hvor én er under 40 år og en er over 40 år, medtælles kun familievægten for personen under 40 år. Data er for 2019.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) • Kilde: AE på baggrund af Eurostats Labour Force Survey

Denne udvikling er en konsekvens af mange års politiske bestræbelser på at øge arbejds-(kraft)udbuddet for dermed at øge vækst og økonomisk råderum. Som en konsekvens heraf er nedsættelsen af arbejdstiden gået i stå. Arbejdstiden er ikke

¹⁵⁾ Jf. Andersen, Sofie Holme og Troels Lund Jensen: Arbejdstiden er højere for danske børnefamilier end i de fleste vestlige lande. AE – rådet, 18.09.23. <https://www.ae.dk/analyse/2023-09-arbejdstiden-blandt-danske-boernefamilier-er-hoejere-end-i-de-fleste-andre-vestlige>

¹⁶⁾ Kilde: Andersen, Sofie Holme og Troels Lund Jensen: Arbejdstiden er højere for danske børnefamilier end i de fleste vestlige lande. AE – rådet, 18.09.23. <https://www.ae.dk/analyse/2023-09-arbejdstiden-blandt-danske-boernefamilier-er-hoejere-end-i-de-fleste-andre-vestlige>

blevet nedsat siden 1990¹⁷ og er nu i 2023 med SVM – regeringens afskaffelse af St. Bededag tværtimod øget.

Et indirekte vidnesbyrd om prioritering af arbejde fremfor børn findes i adgangen til fri ved børn sygdom. Hvor Danmark kun giver ret til fri på barn første og anden sygedag, har man i Sverige ret til på årsbasis samlet 60 sygedage med børn.¹⁸

Både borgerlige og socialdemokratiske regeringer har generelt bestræbt sig på at øge arbejdsmarkedsdeltagelsen. Det er fx sket ved at få unge under uddannelse hurtigere gennem beskæring af SU. Aktuelt ser vi et andet eksempel i bestræbelser på gennem begrænsning af deltid at få kvinder mere ud på arbejdsmarkedet. Da døgnnet kun har 24 timer har denne politiske prioritering af arbejds(kraft)udbud fra familierne selvsagt været på bekostning tid til og sammen med børnene. Hermed har jagten på øget arbejdsudbud bidraget til at gøre det at få og have børn til en mere stressende og belastende opgave tids – og energimæssigt.

Børn koster.

Samtidig er det dyrt at få og have børn. Det koster gennemsnitligt mellem 750.000 kr. og 1 million kr. at få et barn, fra fødslen og til han/hun fylder 18 år. Særligt det første barn er dyrt og sluger alene den første million af familien livstidsindkomst.

Udgifterne vokser selvsagt jo flere børn. Merudgifterne kommer bl.a. fra bolig og bil, fordi den gennemsnitlige børnefamilie bor i større boliger og har en større bil end det gennemsnitlige par uden børn. Men også udgifter til dagligdagens husholdningsbudget er højere for familier med børn. De senere års heftige inflation har bidraget til at gøre alt dette markant dyrere.¹⁹

Det er særligt kvinder, som bærer den økonomiske belastning ved at få børn. To børn koster deres mor omkring 20 procent af den indtægt, hun kunne have opnået ved ikke

¹⁷⁾ Jf. Ritzau: *Sådan har din arbejdstid ændret sig siden 1900*. TV2, 09.12.16.

<https://nyheder.tv2.dk/politik/2016-12-09-fakta-saadan-har-din-arbejdstid-aendret-sig-siden-1900>

¹⁸⁾ Jf. Nielsson, Emil Gjerding: *Svenskerne forstår ikke danske regler for barn sygdom*. TV2, 15.08.23.

<https://nyheder.tv2.dk/politik/2024-08-15-60-dage-til-at-passe-dit-syge-barn-svenskere-forstaar-ikke-danske-regler>

¹⁹⁾ Jf. Olsen, Las: *Det første barn koster en million*. Danske Bank.

<https://danskebank.dk/privat/mit-liv/forandringer-i-familien/barn-paa-vej/det-foerste-barn-koster-1-million-kr>

at få børn. Forklaringen er bl.a., at mødre i højere grad tager lang barsel, går på deltid og søger mod den offentlige sektor, hvor lønnen typisk er lavere.²⁰

Så det at få og ikke mindst have børn er en betydelig og i de senere år stigende økonomisk byrde, hvilket selvsagt må vurderes at indgå som en faktor i familiernes og særligt kvindernes fravalg af at få børn.

Velfærd for familierne presset.

Samtidig med at børnefamilierne er presset på tid og økonomi, har en politisk bestemte besparelser på velfærden ikke mindst ramt børnefamilierne.

Et område af stor betydning ikke mindst for kvinders beslutninger om at føde eller ikke føde børn er forholdene ved barsel og efter barsel. Her er forholdene for fødende over en årrække forringet som følge af sparepolitik overfor sundhedsvæsenet. Det har indebåret reduceret barselsforberedelse, mangel på jordemødre på fødselsklinikkerne og kortere tid på hospitalerne efter fødslen.

Når børnene er blevet lidt større bliver udgifter til institutioner og børnepasning en særlig stor post i budgettet for børnefamilier. Men her har kommunale besparelser foranlediget af stramme økonomiaftaler over en årrække har bidraget til at skruer forældrenes egenbetaling i vejret.

Det er navnlig unge kvinder med dårlige økonomiske levevilkår, som i de senere år har fravalgt børnefødsler. I den forbindelse har det naturligvis ikke været befordrende for disse kvinders lyst til at få børn, at der i Danmark er en betydelig og oven i købet stigende børnefattigdom. For forældre vil naturligvis gerne give deres børn et ordentligt liv. Men fra 2015 til i dag er antallet af børnefattige steget fra 43.000 til 47.000. Det skyldes, at VLAK – regeringen sidst i 00'erne forringede bistandshjælpen gennem indførelsen kontanthjælpsloftet, 225 – timers reglen og starthjælpen.²¹

²⁰⁾ Jf. Lønstrup, Dorte: *Der er en langt højere omkostning ved at få børn*. Politiken, 05.06.24.

<https://politiken.dk/danmark/oekonomi/art9923291/Der-er-en-langt-h%C3%B8jere-omkostning-ved-b%C3%B8rn-end-bleer-vuggestue-og-en-st%C3%B8rre-bil>

²¹⁾ Wilken, Thomas og Mathias Lindholm Rasmussen: *47.000 børn lever i fattigdom trods stærkt økonomisk opsving*. Kraka, 21.1.24.

https://kraka.dk/analyse/47000_boern_lever_i_fattigdom_trods_staerkt_oekonomisk_opsving

Ansvarsforflygtigelse fra SVM.

For nylig stod en repræsentant for den siddende SVM – regering, venstreprofilen Linea Søgaard-Lidelle frem og hævdede, at faldende børnetal på ingen måde var regeringens ansvar og opgave. Noget besynderligt gav hun i stedet såkaldte ”momfluencers” på sociale medier skylden, fordi disse angiveligt gav et billede af, ”hvor hårdt og røvsygt det er have små børn”.²²

Det er selvfølgelig lodret ansvarsforflygtigelse fra SVM – regeringens side, når man således forsøger at tørre ansvar og problemløsning af på sociale medier. Skiftende regeringer i Danmark har tværtimod som vist et stort medansvar for fravalget af at få og have børn: For det første ved et stadig pres for øget arbejdsudbud fra familiernes på bekostning af tid til børnene, for det andet ved at lade børnefamilierne kæmpe med en stor og stigende økonomisk byrde ved at have børn og for det tredje ikke mindst ved gennem sparepolitik på velfærden til fordel for skattelettelser at udhule de familierettede velfærdsydelse, navnlig barselvilkår og daginstitutionspladser og betaling.

Der er i stedet brug for at politikerne vedkender sig deres ansvar for udviklingen og ikke mindst for at afhjælpe dem ved at sikre mødre og forældre bedre vilkår under og efter barsel, ved at bedre børnefamiliernes økonomi gennem bedre børnefamilieydelse og/eller skattefradrag og reduceret institutionsbetaling og ikke mindst ved at sikre børnefamilier mere tid til at have børn.

²²) Jf. Interview med Linea Søgaard-Lidell: Venstre profil giver ”momfluencers” skyld for et forkert billede af at være forældre. Avisen Danmark, 28.10.24.

<https://avisendanmark.dk/politik/ung-venstre-profil-om-det-faldende-foedselstal-foraeldreskabet-har-faaet-et-daarligt-image>